

Tussen micro en macro: de produktiestructuur

M. Skousen, *The structure of production*, New York University Press, New York en Londen, 1990, xvi + 415 blz.

Sinds het midden van de jaren zeventig staan binnen de (algemeen-)economische wetenschap de neo-liberale denkrichtingen weer volop in de belangstelling. Bekende voorbeelden zijn het monetarisme, de public choice-benadering en de nieuwklassieke economie. Een ander, minder bekend voorbeeld is dat van de Oostenrijkse School, die anders dan de naam doet vermoeden haar aanhang tegenwoordig veelal in de Verenigde Staten heeft. Deze stroming grijpt terug op een oude traditie, die reeds in de tweede helft van de vorige eeuw werd gevestigd door Carl Menger en zijn volgelingen. De school beleefde zijn hoogtijdagen in de jaren dertig. In die periode oefenden Oostenrijkers als Ludwig von Mises en Friedrich von Hayek (en in mindere mate Hans Mayer) grote invloed uit op economen die later een vooraanstaande rol in de neoklassieke economie zouden spelen. Onder deze economen bevonden zich Gottfried Haberler, John R. Hicks, Fritz Machlup en Lionel Robbins. Vooral de invloed van Hayek is in deze erg belangrijk geweest. Het succes van John Maynard Keynes' *General theory of employment, interest and money* (1936) deed Hayek echter in het defensief geraken. Zijn conjunctuurtheorie, opgesteld om de crises tussen 1870 en 1914 te verklaren, werd niet als een aannemelijke weergave van de gebeurtenissen in de Grote Depressie gezien. Hayeks kritiek op de in zijn ogen te geaggregeerde en daarom versluijrende benadering van Keynes vond dan ook weinig weerklank.

Kapitaaltheorie

Een van de belangrijkste kenmerken van de Oostenrijkse School is haar kapitaaltheorie. In deze benadering bestaat kapitaal uit heterogene goederen die zowel onderling als met

consumptiegoederen een intertemporele relatie hebben. Oostenrijkers brengen een zekere orde aan in de heterogeniteit van de kapitaalgoederen door ze te rangschikken in de zogenaamde produktiestructuur (die ik later zal bespreken). Deze structuur is het onderzoeksobject in het boek van Mark Skousen. Hij wil het concept gebruiken om de nadelen van een overmatige aggregatie te voorkomen en een brug te bouwen tussen micro- en macro-economie. In die zin treedt hij in de voetsporen van Hayek.

Deel I van het boek geeft een overzicht van de geschiedenis van het begrip 'produktiestructuur', dat reeds in een rudimentaire vorm werd gebruikt door de Fysiocraten. Maar het waren volgens Skousen de Oostenrijkse volgelingen van Carl Menger, die het begrip hebben gebruikt en uitgewerkt. Eugen von Böhm-Bawerk speelde in deze uitwerking een belangrijke rol. De macro-economische toepassing van de produktiestructuur moet daarentegen op rekening van Hayek worden geschreven. Het hoofdstuk over diens werk in de jaren dertig geeft een kort en bondig beeld van de in die jaren gevoerde kapitaaltheoretische debatten. Hetzelfde geldt voor Skousens bespreking van de na oorlogse ontwikkelingen in de Oostenrijkse kapitaaltheorie (of wat hij daar aan verwant acht).

Produktiestructuur

Deel II zet het raamwerk uiteen, waarbinnen Skousen macro-economie wil bedrijven. In hoofdstuk 5 legt hij het begrip produktiestructuur uit. Die structuur vormt een verticale hiërarchie van goederen. Reeds in 1871 stelde Carl Menger een zogenaamde 'causale keten van goederen' op. Deze keten rangschikt de goederen naar hun afstand van con-

sumptie. Consumptiegoederen zijn in deze hiërarchie goederen van de eerste orde. De voor hun productie benodigde kapitaalgoederen worden goederen van de tweede orde genoemd. Als die ook moeten worden vervaardigd, dan gebeurt dit met behulp van goederen van de derde orde, enzovoorts. Goederen van hogere orde kunnen dus worden beschouwd als goederen van lagere orde in wording. Productie is in deze context gedefinieerd als het hervormen van goederen van hogere orde tot goederen van lagere orde, ofte wel het geschikter maken van goederen voor consumptie. Naarmate de verticale hiërarchie hoger is, zijn er meer produktiefasen. De produktie wordt dan meer 'roundabout' genoemd; zij vindt met een grotere 'omweg' plaats. De lengte van de produktie-omweg wordt vooral bepaald door de reële interestvoet. Vervolgens formuleert Skousen een geaggregeerde produktiestructuur, een 'aggregate production structure' (APS). Dit betekent dat hij de heterogene kapitaal- en consumptiegoederen in (vier) produktiefasen onderbrengt. Men zou bezwaar tegen dit aggregeren kunnen aantekenen door te stellen dat het voor veel goederen niet eenduidig is vast te stellen tot welke produktiefasen ze behoren. Bij voorbeeld, een personenauto kan zowel kapitaalgoed (rondbrengen bestellingen) als consumptiegoed (rondrijden familie) zijn. Skousen lost dit probleem niet op en beperkt zich tot de verontschuldiging dat het niet ten koste gaat van het inzicht dat een produktiestructuur voor een gehele economie kan geven. Kortom, vergeleken met de bestaande macro-economische analyses verlaagt Skousen het aggregatieniveau en voegt hij een intertemporeel aspect toe. De vraag rijst dan welke problemen met de APS kunnen worden bestudeerd? Skousen stelt dat de APS het beste kan worden gebruikt om veranderingen in relatieve prijzen en de daaruit voortvloeiende economische aanpassingsprocessen te bekijken (blz. 211). Daarentegen is het begrip

1. Dit kan wellicht worden verklaard door te wijzen op de problemen die het keynesianisme had met het verklaren van het fenomeen 'stagflatie'. Dit maakte het voor de neo-liberale stromingen mogelijk hun eigen verklaring aan een groter publiek te verkondigen.

minder geschikt voor het weergeven van veranderingen in het geaggregeerde prijs- en produktieniveau.

Rol van besparingen

De volgende hoofdstukken in Skousens boek benadrukken dat de keynesiaanse en neoklassieke macro-economische analyses belangrijke ontwikkelingen in de economie over het hoofd zien door een te hoog aggregatieniveau.

Allereerst laat Skousen zien hoe technologische verandering in het raamwerk van de APS kan worden verwerkt. Maar vooral komt de rol van besparingen aan bod. Hij betoogt dat besparingen een cruciale rol spelen in een economie, en dat de economische groei van een land positief is gerelateerd met de omvang van de spaargeneigdheid in dat land. Het is dan ook niet verwonderlijk dat hij de juistheid van de keynesiaanse 'paradox of thrift' verwerpt. Deze paradox stelt dat een toename in de besparingen de economische activiteit in een economie met werkloosheid belemmert.

Volgens Skousen gaan keynesianen en monetaristen ten onrechte uit van de juistheid van de paradox, omdat zij modellen hanteren waarin kapitaalgoederen worden verondersteld homogeen te zijn. Dit te hoge aggregatieniveau staat geen verschuiving tussen de produktie van verschillende typen investeringsgoederen toe. Skousen stelt dan ook voor om het begrip 'geaggregeerd (homogeen) kapitaal' in te ruilen voor zijn APS. Een daling van de interestvoet door een stijging van de spaargeneigdheid (daling van de tijdsvoorkeur) kan in dat geval wèl leiden tot zo'n verschuiving. De daling van de interestvoet maakt dan een verlenging van de produktie-omweg mogelijk. Dit betekent dat een toename van de besparingen de economische activiteit geenszins belemmert, maar in feite de economische groei stimuleert. Daarmee, zo concludeert Skousen, heeft hij de onjuistheid van Keynes' 'paradox of thrift' aangetoond.

Helaas vertelt hij niet dat zijn redenering onder andere impliceert dat ondernemers de veranderingen in interestvoet correct interpreteren. Ofte wel, zijn verwerping van de paradox hangt onder andere af van zijn aanname dat de 'onzichtbare hand' goed werkt. De juistheid van deze aanname is echter niet a priori te bepalen.

Gouden standaard

Skousen bestudeert in deel II ook de effecten van monetair beleid. Hoofdstuk 8 bekijkt de invloed van een verandering in de geldvoorraad van een economie met een gouden standaard en hoofdstuk 9 doet hetzelfde voor een economie met fiduciair geld. Skousens denkbeelden zijn (net als die van de andere Oostenrijkers) op geldtheoretisch gebied tamelijk controversieel. Ook hij staat een terugkeer naar een gouden standaard voor. De belangrijkste reden hiervoor is de non-neutraliteit van geld. Een uitbreiding van de geldvoorraad kan volgens Oostenrijkers alleen in theorie neutraal zijn. Een non-neutrale uitbreiding zal relatieve prijzen doen veranderen. Volgens de Oostenrijkers leiden de resulterende Cantillon-effecten tot verstoringen van de produktiestructuur (tot uitdrukking komend in een conjunctuurcyclus). Daarom is het beter die effecten te vermijden. Volgens Skousen biedt een gouden standaard de beste garantie tegen uitbreidingen van de geldhoeveelheid.

Beleidsaanbevelingen

Deel III van Skousens boek is getiteld 'Applications'. Hoofdstuk 10 bekijkt de implicaties voor het te voeren overheidsbeleid van de in deel II gegeven theoretische verhandeling. Het Oostenrijkse anti-interventionisme komt hier duidelijk naar voren: monetair beleid wordt afgeraden, terwijl de spaargeneigdheid moet worden bevorderd (door de afschaffing van belastingheffing op de besparingen). Deze beleidsaanbevelingen worden in hoofdstuk 11 gevolgd door bespiegelingen over hoe het verder moet met de economische wetenschap. Het toekomstig onderzoek moet zich volgens Skousen vooral richten op de lengte van produktieprocessen, de lengte van de voor consumptie benodigde periode, het ontwikkelen van een accurate maatstaf voor de APS, de relatie tussen produktie-omweg en economische groei, en het kwantificeren van onjuiste investeringen. Daarmee verlaat hij het controversiële Oostenrijkse standpunt dat kwantificering irrelevant acht vanwege de subjectiviteit van de data van het economische systeem.

Nuttige aanvulling

Aan het einde van zijn boek concludeert Skousen dat "it is time we returned to the foundations laid by Menger, Böhm-Bawerk, and Hayek and

completed the unfinished macroeconomic structure, one that is only now beginning to show its full form and simple beauty". Deze conclusie is wellicht wat overdreven, maar Skousens boek verdient zeker waardering, omdat het kan worden beschouwd als een goede formulering van enkele (doch zeker niet alle) belangrijke Oostenrijkse waarschuwingen. Bovendien blijft het niet bij een vertellen van 'hoe het zou moeten', maar probeert Skousen met behulp van de APS ook daadwerkelijk alternatieve macro-economische analyses uit te voeren. Deze zijn uiteraard niet volmaakt, maar ze vormen op zijn minst een interessante bijdrage aan het Keynes-Hayek debat. Het boek is een welkome aanvulling op en relativering van de overgeaggregeerde standaardmodellen van de neoklassieke 'main stream'-economie.

Rudy van Zijp

De auteur is als assistent-in-opleiding verbonden aan de Vrije Universiteit en het Tinbergen Instituut. Hij schrijft een proefschrift over de methodologie van de nieuwklassieke macro-economie en de neo-Oostenrijkse school.